

oqıwshı óz maqsetlerine erisedi, al úshinshi birgelikte islesiwge tiykarlangan túrleriniń maqsetinde bolsa, oqıwshı óz maqsetine basqa oqıwshılar menen birgelikte erisedi. Oqıtıwdıń birgelikte islesiwge tiykarlangan túriniń abzallıqları:

Insanlar arasında unamalı múnásiybetlerdi qollap quwatlaw;

Oqıwshılarda qorqıw dárejesin kemeytedi;

Ashıq, nátiyjeli hám durıs qatnaslardı (kommunikaciya) qollap-quwatlaydı;

Oqıwshılardıń biyparwalıgın dárejesin kemeyttiredi;

Tálimde “hár kim hár kimdi oqıtadı” principin qollap-quwatlaydı;

Kóp tarawlı hám kóp túrli oqıtıwdı engiziwge járdemlesedi;

Divergent (basqalardikinen parıq etiwshi) pikirlewdi rawajlandıradı [3:9-11].

Kórkem sóz sheberi dóretiwshiligin insert metodu arqalı úyreniw usınıs etildi, dáslep muǵallım taza temanı oqıwshılardıǵa vizual kórgizbeli prezentaciyanı paydalanǵan halda túsindiredi. Prezentaciya keyin oqıwshılarımızdıń óz betinshe jumıs islewı ushın hár qıylı metodlardı paydalanıw múmkin. Máselen, Kórkem sóz sheberi dóretiwshiligin oqıtıwda kitap penen islesiwge ayrıqsha dıqqat awdarıw názerde tutıldı, óz betinshe kitaptı oqısa, toparlarda belgilengen jumıslardı orınlasa, yaǵnıy muǵallım tárepinen tayarlangan sorawlarǵa kesteler metodın paydalanǵan halda toparlarda jumıs alıp barsa, esitiw, kóriw hám ámeliy jumıslardı orınlap, máselelerdi dodalaw arqalı oqıwshı taza temanı ózlestiredi, sonıń menen birge kórkem sóz sheberi dóretiwshiligin oqıtıwda «Bilemen/ Biliwdi qáleymen/Bilip aldım» metodın tańlaw múmkin. Bul metod tema, tekst, bólim boyınsha izleniwshilikti alıp barıw imkaniyatın jaratadı. Sistemalı pikirlew, sistemaǵa keltiriw, analiz islew kónlikpelerin rawajlandıradı.

Ádebiyatlar

1. Ziyomuhamedov B., Abdullaev Sh. «İlg'or pedagogik texnologiya: Nazariya va amaliyot». –Toshkent: 2001.
2. Farberman B.L. «İlg'or pedagogik texnologiyalar». –Toshkent: «FAN». 2000.
3. Qodirova F. «Pedagog kadrlarga yangi pedagogik texnologiya haqida metodika», «Til va adabiyot ta'limi», 2001, № 4.
4. Qaraqalpaq tili hám ádebiyatın oqıtıwdı jetilistiriw. –Nókis: 2000.
5. Usmanova K. Adabiy ta'limda ilgor pedagogik texnologiyalar. –Toshkent: 2004.
6. Paxratdinov A. Qaraqalpaq a'debiyatın oqıtıw metodikasi. –N.: 2004.
7. Palimbetov K., Pirniyazov I. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıw metodikasi, 8-klass ushın metodikalıq qollanba. –N.: 2009.
8. Azizxujajeva N.N. Pedagogikalıq texnologiyalar hám pedagogikalıq sheberlik. –Toshkent: 2006.

REZYUME. Maqolada o'qituvchilar zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan samarali foydalanishi va mavjud texnik vositalarni bilishi zarurligi tahlil qilingan.

РЕЗЮМЕ. В статье анализируется потребность педагогов в эффективном использовании современных компьютерных технологий и владении имеющимися техническими средствами.

SUMMARY. The article analyzes the need for teachers to effectively use modern computer technologies and know the available technical tools.

3-4 JASAR BALALARDI OYIN - SHINIǴIWLARǴA HÁM SHET TILLERDE SANAWǴA ÚYRETIW

Sh.J.Qochanov – student

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch so'zlar: yosh bolalar, harakatlı o'yın, badan tarbiyası, tarbiyachi, turish, o'tirish, qo'l, oyoq, sanash.

Ключевые слова: маленький ребенок, игра, физическая культура, стоять, сидеть, руки, ноги, считать.

Key words: small child, game, physical education, stand, sit, arms, legs, count.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoevniń 2017 jılǵı qararı [1] hám tikkeley basshılıǵı astında, Ózbekstan Respublikasında sonıń ishinde Qaraqalpaqstanda da mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń tálim - tárbiyasına ayrıqsha dıqqat bólinmekte. Kishkene nárestelerimizdiń hár tárepleme tálim – tárbiyası mámleketlik dárejedeǵı eń áhmiyetli máseleler qatarında kóterildi. Balalar baqshalar sanı kóbeydi, olardıń materiallıq hám texnikalıq táminleniwı dúnyadaǵı eń zamanagóy talaplarǵa juwap beretuǵın boldı. Onda islewshi kadrlar sapası hám sanı artpaqta. Mektepke shekemgi tálim túrleri kóbeydi, oqıtıw hám tárbiya isleri rejeleri, baǵdarları, metodları, oqıw ádebiyatları hám usılları jańa zaman talaplarına say dárejege jetti.

Jeti jasqa shekemgi balalardı mektepke tayarlawǵa, olardıń den sawlıǵına, qawipsizligine hám hár tárepleme aqıllı hám ziyrek etip tárbiyalawǵa ayrıqsha dıqqat bólinmekte.

Maqalada 3-4 jastaǵı balalardıń aqıllıq hám fizikalıq rawajlanıw dárejelerin, olardıń ele kishilew ekenliklerin esapqa alǵan halda biz tómendegi kishkentaylardıń qolların, barmaqların, ayaqların, sawsaqların, buwınların, bulshıq etlerin rawajlandırıwǵa shaqqanlıǵın, kórgishligin, sezgirligin, uqıplılıǵın arttırıwǵa hám hár tilde sanawlarǵa úyretiwge baǵıshlangan shınıǵıw – oyınların usınıp otırımız.

Kishkene 3-4 jasar balalardıń yadlaw hám umıtpaw qabileyeti júdá jaqsı boladı, bul dáwirdi ilimde «senzitiv dáwir», - dep ataydı. Buniń ushın hár bir shınıǵıwdıń háreketlerin tárbiyashı yaqı trener balalar menen birge dawsın qattı shıǵarıp sanap oynatıwları kerek boladı. Hám bul sanawlardı hár shınıǵıwdıń háreketlerin orınlawda qaytalap turıw jaqsı nátiyje beredi.

Mektepke shekemgi mekemelerde kishkentaylarımız qolların hám ayaqların shınıqtırıwdı tárbiyashı yamasa

trenerler basshılıǵında dizimli túrde úzliksiz alıp barıw kerek. Bul oyınlardı orınlaw barısın dáslepki dáwirinde hár kúngi shınıǵıwları hár tilde, máselen, birinshi kúngi shınıǵıwlarında - qaraqalpaq tilinde: bir, eki, úsh, tórt, bes, altı, jeti, segiz, toǵız, on; ekinshi kúngi shınıǵıwlarında - ózbek tilinde: bir, ikki, úch, tórt, besh, oltı, etti, sakkiz, toqqız, un; úshinshi kúngi shınıǵıwlarında russ tilinde: один, (раз) два, три, четыре, пять, шесть, семь, восемь, девять, десять hám tórtinshi kúngi shınıǵıwlarında anglichan tilinde: one, two, three, four, five, six, seven, eight, nine, ten, - dep sanawlardı úyretiw jaqsı nátiyje beredi hám balalardıń yadında uzaqqa saqlanadı.

Keyingi barlıq shınıǵıwlarda balalar usı taqılette hár háreketin sanap úyrenip barıwları kerek boladı. Usınıń nátiyjesinde bir - eki háptelik shınıǵıwlardan keyin balalar ózleri sanaytuǵın bolıp úyrenip ketedi.

Usınıp atırǵan oyınlardı ótkeriw tártip qaǵıydalarına toqtap ótemiz.

Kishkentaylardıń qolların shınıqtırıw oyınları.

Kishkene balalar ekew ara biri – birine qarsı qarap turadı yamasa otradı.

1– shınıǵıw - oym. Birinshi bala óziniń eki qolın biri birine eki ret shappatlap keyinen dostınıń tuwrı uslap turǵan qollarına eki ret uradı. Oym ulıwma 10 márte qaytalanadı.

2 – shınıǵıw - oym. Birinshi bala óz gezeginde qolların 2 ret shappatlap bolıp dostı urıwı ushın qolın dúziw ashıp turadı. Dostı óz gezeginde birinshi balanıń qolına 2 ret shappatlap bolıp 2 ret uradı. Oym ulıwma 10 márte qaytalanadı.

3- shınıǵıw - oym. Birinshi bala qolların 2 ret shappatlap dostınıń arasin ashıp uslap turǵan qollarınıń alaqańına eki ret uradı. Oym ulıwma 10 márte qaytalanadı.

4- shınıǵıw - oyın. Oyın qaytalandı. Biraq endi dostı 2 ret shappatlap bolıp birinshi balanın ashıq turgan alaqańı ústine eki ret uradı. Oyın ulıwma 10 márte qaytalanadı.

5 – shınıǵıw - oyın. Bırnǵı oyınlarǵıday, birinshi bala qolların 2 ret shappatlap bolıp dostınıń mushına mush penen eki ret uradı. Oyın ulıwma 10 márte qaytalanadı.

6 – Shınıǵıw - oyın. Endi óz gezeginde ekinshi bala qolların eki ret shappatlap bolıp dostınıń mushına mush menen eki ret uradı.

7 – Shınıǵıw - oyın. Birinshi bala qolların 2 ret shappatlap bolıp dostınıń qollarına óz qolların ayqastırıp 2 ret jalpaǵına uradı. Oyın ulıwma 10 márte qaytalanadı.

8 – Shınıǵıw – oyın. Bul oyında birinshi hám ekinshi bala qolların eki ret shappatlap bolıp alma gezek dostınıń mushlarına qolların ayqastırıp 2 ret mush penen uradı. Oyın ulıwma 10 márte qaytalanadı.

9 – Shınıǵıw – oyın. Balalar biri birine qarsı turıp qollarınıń alaqańların bir birine tiygezip tıresip turıp alma gezek bir, eki, úsh, ... dep sanap aldın oń qolın, sońınan shep qolın ekewi bara barına gezek penen iytteredi. Bul oyın ońǵa deyin dawam ettiriledi. Oyın ulıwma 10 márte qaytalanadı.

10 – Shınıǵıw - oyın. Balalar ózleriniń qollarınıń sawsaqların bir, eki, úsh, ... dep 10 ret ishke aylandıradı, keyninen 10 ret sırtqa aylandıradı. Oyın ulıwma 10 márte qaytalanadı.

11- Shınıǵıw - oyın. Boks oyını. Balalar qatara turıp qolların kókiregi aldına tutıp mushların túyip aldığa qolı bargansha bir, eki, úsh, ... dep ońǵa deyin silteydi (uradı). Oyın ulıwma 10 márte qaytalanadı.

12 – Shınıǵıw - oyın. Apperkot – astınan joqarıǵa qarata urıw oyını. Balalar qatara turıp mushların túyip tómennen joqarıǵa qarata silteydi yaǵnıy uradı. Urǵan sayın bir, eki, úsh, ... dep sanawdı umıtpaydı. Oyın ońǵa deyin dawam etedi.

13- Shınıǵıw. Qol sawsaq shınıǵıwların orınlaw. Balalar qolları barmaqların bir, - dep mush etip túyedi, eki - dep tolıq jazıradı. Oyın ońǵa deyin dawam etedi.

Eskertiw - Oynlarda balalar qolların qarsılasınıń qollarına qattı urmaydı. Bul oyınlar kishkentaylardıń shaqqanlıǵın, ziyrekligin, tezligin, beyimleskishligin, kórgishligin hám hár tilde sanaw qabiletin arttıradı hám esap sanaqqa úyretedi.

Kishkene balalarımızdıń ayaqların shınıqtırw oyınları jarıslarına úyretiw.

1 - Shınıǵıw – oyın Balalar qatara dizilip turıp bir orında adım atadı. Júriwdi dawsın shıǵarıp gezek penen qaraqalpaqsha, ózbekshe, russha, anglichansha sanap orınladı.

2-Shınıǵıw – oyın. Balalar qatara turıp bir, - dep ayaqlarınıń ushların turadı, eki – dep ayaǵın tómenge túsiredi. Oyındı ońǵa deyin aparıp, keyinen dem alıp oyındı ulıwma eki, úsh ret qaytalaydı.

3- Shınıǵıw - oyın. Balalar qatara dizilip turıp bir, - dep júresine qolların aldığa sozıp otıradı, eki, - degende turadı. Otırıp - turıp shınıǵıwların on márte orınlap balalar dem aladı.

4-Shınıǵıw - oyın. Balalar stullarda otırıp ayaqların dizeden tómengin alma gezek bir, eki, úsh, ... - dep ońǵa deyin kóterip túsiredi.

5– Shınıǵıw - oyın. Balalar qatara turıp dizelerin alma

gezek bir, eki, úsh, dep kóterilgeninshe joqarıǵa gezekpe gezek kóteredi. Oyın on degenshe dawam etiriledi.

Kishkentay balalar gilemnıń ústinde shalqasına **qatara jatıp ayaqların shınıqtırw oyın jarısların tómendegishe orınladı.**

6 - Shınıǵıw - oyın. Balalar shalqasına qolların sozıp jatıp ayaqların dúziw tutıp alma gezek bir, eki, úsh, ... dep kóteriw hám túsiriw shınıǵıwın orınladı. Sharshaǵan waqıtta dem alıp keyinen háreketlerdi jáne dawam ettiriwge boladı. Shınıǵıwdı ońǵa deyin dawam ettiredi.

7 - Shınıǵıw - oyın. Bul oyında balalar ayaqların dúziw sozıp alma gezek qayshı háreketinde ayqastırıp kóterip túsiredi. Háreketlerdi sanawdı umıtpaydı. Shınıǵıwdı ońǵa deyin dawam etip keyin dem aladı.

8 - Shınıǵıw - oyın. Balalar qolların jerge sozıp jatıp ayaqlarınıń dizelerin joqarıǵa yaǵnıy ózleriniń iyeklerine qaray joqarıǵa alma gezek bir, eki, - dep kóterip túsiredi. Shınıǵıwdı ońǵa deyin dawam etedi.

9 - Shınıǵıw - oyın. Balalar eki dizesin ózine qarap joqarıǵa búgip kóterip jatıp, tabanların tómenge yaǵnıy gilemge tirep dizesin hám bókselelerin bir, - dep oń jaqqa, eki, - dep shep jaqqa buralǵaninshe buraydı. Iláji barınsha, balalar ayaqları tabanların jerden, yaǵnıy gilemnen úzbewleri yaǵnıy kótermewleri kerek. Balalar oyındı on ret islep dem alıp, keyninen dawam ettiredi.

10 - Shınıǵıw - oyın. Balalar gilemde bırıńǵıday bolıp shalqasına uzınına jatıp eki ayaǵın gilem ústinen úzbey dizelerin kóterip bir, eki, úsh, dep belin hám bókselelerin joqarıǵa kóterilgeninshe kóteredi. Ońǵa shekem islep, dem alıp, shınıǵıwdı jáne dawam ettiredi.

11 - Shınıǵıw - oyın. Balalar gilemde ayaqların uzınına sozıp dúziw jatıp ayaqları ushların yaǵnıy barmaqların bir, - degende uzatıp, eki, - degende ózine qarap joqarıǵa tartadı. Oyın on degenshe dawam etiriledi.

12 - Shınıǵıw - oyın. Balalar gilemde uzınına ayaqlarınıń arasın ashıp jatıp bir, dep ayaqlarınıń ushların yaǵnıy eki ayaǵınıń bas barmaqların bir - birine tiygizip qosadı, hám keyinen eki, - dep ayaqları arasın ashılǵansha eki jaqqa ashadı. On háreketten keyin dem aladı.

Tárbiyashı, metodist hám trenerler kishkene balalarǵa joqarıda keltirilgen qolları, sawsaqlardı, barmaqlardı ayaqlardı, dizelerdi shınıqtırwǵa qızıqtırwları, paydalı jaqların túsindiriwleri, oyınları kewilli hám jaqsı orınlawǵa úyretiwleri kerek. Sonda bul oyın - shınıǵıwlar jaksı nátiye beredi hám balalarımızdıń den sawlıǵın bekkemleydi. Olardı shaqqanlıqqa, ziyreklikke, aqıllıqqa, kórgishlikke hám qaraqalpaq, ózbek, rus, anglichan tillerde ońǵa deyin sanaqqa úyretedi.

3–4 jasar balalarǵa shınıǵıwları oyın tárizinde, sanlardı hár tilde sanatıp kewilli oyın retinde ótkeriw, olardı sharshatpaydı, erintirmeydi hám qızıqlı boladı. Bul shınıǵıw oyınları kishkenetaylardıń buwınlarına, bulshıq etlerine, qan tamırına, nerv kletkaların hár tárepleme jaqsı tásir etedi.

Sanlardı háreketlerine say hár tilde ayttırıp balalardıń sóylew tilin hám tez yadlaw qábiiletlerin rawajlandıradı ham bekkemleydi.

Bul shınıǵıw oyınları kishkene balalardıń doslıq qarım qatnasların, awızbirshiligin, biri birine járdem etiwlerin rawajlandırıp, kewil – keypiyatların kóterip, waqıtların xosh etedi hám olardıń ózlerine isenimin arttıradı.

Ádebiyatlar

1. Mirziyoev Sh.M. Mektepke shekemgi bilimlendiriw sistemasın tıp – tiykarınan jetilistiriw ilajları haqqında ǵı qararı. 2017 jıl 9 senyabr.

РЕЗЮМЕ. Мақоллада 3-4 yoshli bolalarda badan tarbiya o'yinlarini va qoraqalpoq, o'zbek, rus, inglil tillarida sanashga o'rgatish haqida so'z yuritiladi.

РЕЗЮМЕ. В статье речь идет об обучении детей 3 – 4 лет физическим упражнениями и счету на каракалпакском, узбекском, русском и английском языках.

SUMMARY. The article deals with teaching children 3-4 years of age physical exercises and counting in Karakalpak, Uzbek, Russian and English.